من و ڕۆمانی (مەزەخانەی کوڕەقژدرێژ)… کاروان محەمەد فەتاح

(لەدەستدانی سامان زۆر لە پەیداکردنی قورسترە.) لە ڕۆمانەکەوە.

وەکوو خوێنەرێکی ناو دنیای ئەدەبی گەڕانەوە هەمیشە چێژ لەو تێکستانە وەردەگرم، کە بێژمار ئاسۆی نەزانراو لە بەردەم خوێنەردا دەکەنەوە. بە مانایەکی تر، بە هۆی پرۆسەیەکی فکرییەوە لە زانراوەوە بۆ نەزانراو پەڕیونەتەوە، نەک هەر ئەوە، بەڵکوو لەگەڵ خوێنەردا دەکەونە دایەلۆگەوە و گومان دەخەنە سەر هەموو ئەو زانراوانەی، کە وەکوو حەقیقەتی ڕەها و نەگۆڕ تەماشای کردوون و دەستی پێیانەوە گرتووە. دەتوانم بڵێم بەرهەمەکانی (کاروان عومەر کاکەسوور) لەم چەشنەن، بەو مانایەی، بەرهەمێکی ئەم نووسەرە نادۆزیتەوە زانراوەکانی خۆت پێ بداتەوە، بەڵکوو وەکوو گوترا گومان دەخاتە سەر زانراوەکانت و لەگەڵ خۆیدا بەرەو نەزانراوەکانت دەبات، ئەم پرۆسەیە لە ڕێگەی ڕەهەندە فکری، فەلسەفی و سایکۆلۆجییەکانی ناو بەرهەمەکانییەوە ئەنجام دەدات، بەبێ ئەوەی کاریگەریی ئەم سێ ڕەهەندە لە بەهای ئەدەبیی تێکستەکانی کەم کردبنەوە.
(کاروان) لە بەرهەمەکانیدا بە گشتی کار لەسەر تێکشکاندنی حەقیقەت و ڕەخساندنی دەرفەتی یەکسان بۆ هەموو دەنگەکان بەبێ جیاوازی دەکات، لە بەرهەمی (کاروان)دا هەر کارەکتەرێک خاوەنی دەنگی خۆیەتی و لە هیی کارەکتەرێکی تر ناچێت. لێرەوەیە جیاوازی لە دایک دەبێت. بەهای جیاوازییش لەو شوێنەوە دەست پێ دەکات، کە دەنگێک نەبێتە هۆی سڕینەوەی یەکێکی تر.

سەرەڕای ئەوەی ڕۆمانی (مەزەخانەی کوڕەقژدرێژ) لەسەر چەندین بابەتی گرنگ ڕاوەستاوە، بەڵام نووسەر بە تایبەت چەمکی نامۆیی و یاخیبوونی قووڵ کردووەتەوە و ئاڕاستەی جیاواز و ئاسۆی نەزانراوەکانی ئەو دوو چەمکەی پێشان داون. کوڕەقژدرێژ نامۆیی و یاخیبوونەکەی خۆی خۆش دەوێت. واتە ڕووبەڕووی چارەنووسی دەبێتەوە

و بە هیی خۆیی دەزانێت. بە مانایەکی تر، ئەم نامەیی و یاخیبوونە کەس بە سەریدا نەسەپاندووە، بەڵکوو خۆی بەوپەڕی ئازادییەوە هەڵی بژاردووە و چێژی پێ دەبەخشێت، پێچەوانەی نامەبوونی کۆمەڵایەتی، کە دەوروبەر بۆی دروست دەکەن. هەرچەندە گرتنی لەلایەن پۆلیسی پاراستنی ڕەوشت و ئەمنەوە لە خەونەکەی دوور دەخەنەوە، کە پێی وایە ئەگەر وا بڕوات و هەموو تەمەنی لە زینداندا بە سەر ببات، ئەوا فریای بەدیهێنانی خەونەکەی ناکەوێت (لەدەستدانی سامانەکەی باوکی) واتە ڕابردوو بڕووخێنێت و ئێستا دابمەزرێنێت. ڕاستییەکەیشی ئەوەی دەیەوێت بیڕووخێنێت، ئەو بەها ساختانەن، کە دامودەستگە کۆمەڵایەتییەکان بەو ڕابردووەیان لکاندووە و ئەو بە هیی خۆیانیان دانانێت. لەمەوە ڕووبەڕووی دەستەڵاتەکان دەبێتەوە، لە پێش هەموویانەوە دەستەڵاتی کۆمەڵایەتی، کە پۆلیسی پاراستنی ڕەوشت نوێنەریەتی و دەستەڵاتی سیاسی، کە لە ئەمندا بەرجەستەیە. لەناو ئەو ژمارە زۆرەی گرتنیدا دەتوانین ئاماژەیەکی فەلسەفی بدۆزینەوە، ئەویش ترسی یاسا و کۆمەڵگە لە تاکە دەنگێک، کە جیاوازە و لەوان ناچێت. لێرەدا هێزی جیاوازبوون دەردەکەوێت، کە بە ژمارە ناپێورێت، بەڵکوو جیاوازییەکە بە خۆی گەورەترین هێزی بە کوڕەقژدرێژ بەخشیوە، بە ڕادەیەک، هەر کاتێک لە زیندان ئازاد دەکرێت، ڕاستەوخۆ دەست بەو کارە دەکاتەوە، کە هۆکاری گرتنەکەی بووە.

هەر لە سەرەتای ڕۆمانەکەوە بەر ئەم دەربڕینە دەکەوین؛ من چیرۆکی کوڕەکەچەڵتان بۆ ناگێڕمەوە، کە لای هەمووان زانراو و ئاشکرایە، بەڵکوو هیی کوڕەقژدرێژتان بۆ دەگێڕمەوە، کە پێی نامۆن و نەتانبیستووە. واتە بازدان لە چیرۆکێکی فۆلکلۆری و زانراوەوە بەرەو چیرۆکێکی نەزانراو. وەکوو لە پێشتر گوترا (کاروان) زانراوەکانی خۆتت پێ ناداتەوە. (ئەوەی ئێستا من بۆتی دەگێڕمەوە چیرۆکی کوڕەقژدرێژە، کە ڕێک پێچەوانەی چیرۆکی کوڕەکەچەڵە. ل6) ئەگەر لە تەکستدا ناو ناسنامە بێت بە ناسینەوەی کارەکتەر، ئەوا لێرەدا ناوی خودی کەس و شتەکان ئاستی ئاسایی تێدەپەڕێنن و بە شێوەیەکی نامە بە کار هاتوون، تەنانەت کەی ڕۆمانەکە ناوی تایبەتیی یەک کارەکتەری تێدا نییە. هەموویان، یان بە هۆی خەسڵەت، یاخود لە ڕێی پیشەیانەوە ناویان هاتووە، بە نموونە (کوڕەکەچەڵ، کوڕەقژدرێژ، ژنی ساڵەن، ژنی ژێرزەمین، ژنە قەڵەوەکە، کچی گیتارژەن، کچی چیرۆک و چەندین ناوی تر) هەروەها ئەو ئامێرانەی،

کە کوێرەقژدرێژ ناوی نامەی بۆ هەڵبژاردوون و داوا لە بازرگانان دەکات بۆی بهێنن، بۆکوو لێرە بیانفرۆشێتەوە، وەکوو (بۆفرمانێ، پاپیزیفزیقا، کەژاوەی فیل، تەڕەی پێنگ). پرۆسێسی ناونان لەم ڕۆمانەدا زیاتر لە ئاماژەیەکی هەیە، کە سەرجەمیان نامۆییەکە خەستتر دەکەنەوە. مرۆڤێک تەمەنی شەشتی تێپەڕاندووە و هێشتا بە (کوێرەقژدرێژ) بانگ دەکرێت. پۆلیس لەناو بازاڕدا سەریان بۆ گوێزان پاک تاشیوە، گوایە سزایان داوە و هەر بە (کوێرەقژدرێژ) بانگ دەکرێت، کە دەگاتە ئەوەی خۆی لە قاقای پێکەنین بدات. (ئەمەی له کاتێکدا تەمەنی لە شەست تێپەڕیوە، کەچی هەر وەک سەردەمی منداڵی و لاوێتیی چڕە و زوو درێژ دەبێتەوە. ل80)… یان (ئەمجارە لە زیندان بە دەرمانێکی کیمیاوی قژیان سووتاندووە و سەری یەک تاڵی پێوە نەماوە. هەمیشە کەڵەی لە بەرهەتاودا دەبریسکێتەوە. ئەوە بۆ ساڵێک دەچێت موویەک سەری دەرنەهێناوە و چاوەڕێیش نییە ئیدی تاڵێکی دیکەی لێ بڕوێتەوە، بەڵام هێشتا هەر ناوی کوێرەقژدرێژە. کاتێ ناوی خۆی بە خەڵک دەڵێت، لە قاقای پێکەنین دەدەن. ل151)

چەندین جار ژنی ژێرزەمین و کوێرەقژدرێژ هەوڵ دەدەن ناوی یەک بزانن، ئەنجام هەوڵەکان بێسوود دەبن:

(_ دەتوانم لێت بپرسم ناوت چییە؟

_ کوێرەقژدرێژ.

ژنە قاقایەک لە دەدات.

_ منیش ناوی خۆمت پێ نالێم، بەڵام دەتوانیت هەر بە ژنی ژێرزەمین بانگم بکەیت! ل 131-132)

کارەکتەری کوێرەقژدرێژ هەڵگری دوو بیری فەلسەفییە، نامۆیی و یاخیبوون، کە نامۆیی بۆ دەوروبەرەکەی و ئەم نامۆبوونە وای لێ دەکات لە هەموو دامودەستگە یاساییی و کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگە یاخی ببێت. هۆکاری نامۆبوونەکەی دەرەوەی خۆی نییە، یان دەستەڵاتی خۆی تێدا نەبێت، بەڵکوو هیی ناوەوەی خۆیەتی و لەو ڕێگەیەوە هەوڵی دامەزراندن و دەزینەوەی خۆی دەدات. لێرەوە کوێرەقژدرێژ نامۆیی و یاخیبوونەکەی بۆ هۆشیارییەوە گرێ داوە. ئەمە وا دەکات یاخیبوون لە ڕابردوو ڕوو بدات. یەکەم ڕەتکردنەوەی مێژوویی، یاخیبوونە لەو ژیانەی خێزان بۆ تاک دروستی دەکات. کوێرەقژدرێژ لە سەرەتادا بە هۆی کەمیی تەمەنییەوە نامۆییەکی ناهۆشیارانەی بەرانبەر خێزانی خۆی هەیە. دوای ماوەیەکی زۆر بە هۆشیارییەکی فەلسەفییەوە بیر لەو بێباکییەی دایک و باوکی دەکاتەوە، کە لە منداڵی و هەرزەکاریدا

کاتیان بۆی نەبووە. (بۆی دەرکەوتووە دایک و باوک هەمیشە ئەرکی ڕۆڵەکانیان قورس دەکەن، ئەوەتا دوای شەست ساڵ ئینجا توانیی ئەوە چاک بکات، کە ئەوان تێکیان دابوو. ل87)

ئەو سامانە زۆرەی باوکی بۆی جێ هێشت، بەو مەبەستەی بە هۆی ئەو سەروەتە زۆرەوە کوڕەکەی ژیانێکی ئاسوودە و دوور لە ترس و دڵەڕاوکێ بە ڕێ بکات، کەچی لەبەری ئەوە، بازرگانیکردن دەکاتە بیانوویەک بۆ لەناوبردنی سامانەکەی باوکی، چونکە پێی وایە ئەو ڕابردووەی بۆی دروست کراوە، پێی نامۆیە و هیی ئەم نییە، دەبێت لێی یاخی ببێت و بەو هۆیەوە داهاتووی خۆی دروست بکات. سامانەکەی لە ناو دەبات و دەست بە کرێکاری و پاشان لە بازاڕدا دەستفرۆشی دەکات. ڕەتکردنەوەی ئەو ڕابردووە لە دایەڵۆگێکی درێژی نێوان کوڕەقژدرێژ و ژنی ژێرزەمیندا دەردەکەوێت:

(_ ژیانمم بە کرێکاری دەست پێ کردووە و دواتر بوومەتە دەستفرۆش. تۆ بۆت هەیە هەموو کاتێ لەبارەی ئەوانەوە پرسیارم لێ بکەیت.

ژنە دەپرسێت:

_ ئینجا کەی دەستت دایە کرێکاری و کەی ڕووت کردە دەستفرۆشی؟

_ دەکرێت بڵێم ساڵێکە.

ژنە ڕووی گرژ دەکات و دەڵێت:

_ گاڵتە هەموو دەمێ خۆش نییە. حەزم لێیە پێوەندییەکەمان ڕژدییشی تێدا بێت.

_ گاڵتە ناکەم.

_ ئەی پێشتر چیت دەکرد؟ خەریکی چی بوویت؟

_ لێرەوە ڕابردوو دەست پێ دەکات و پێتی ناڵێم.

_ ئەها! کەواتە بۆم هەیە تەنیا لەبارەی یەک ساڵی تۆوە بپرسم و شت بزانم. وایە؟

_ بەڵێ. ل 132-133)

تەنانەت لەوە دوورتریش دەڕوات، لە دایەڵۆگێکی تری خۆی و ژنی ژێرزەمیندا، کاتێک پرسیاری ناوی لێ دەکات، بە کاتەوە دەیبەستێتەوە:

(_ ئەرێ ڕستەی (ناوت چییە؟) ڕابردووە، یان داهاتوو؟

_ لە ڕووی فۆرمەوە داهاتووە، بەڵام لە ڕووی ناوەڕۆکەوە ڕابردووە.

_ دەتوانم لێت بپرسم ناوت چییە؟

_ کوڕەقژدرێژ. ل130)

تاکە شتێک، کە کوڕەقژدرێژ داخی بە هەڵبکێشێت، ئەوەیە، پێنج ئامۆژگارییەکەی دی لە دەمی باوکیەوە نەبیست، تاکوو کارەکەی ئاسانتر بووایە و ڕێک پێچەوانەی ئەوانەی بکردایە، بەڵام ئەو یەکەیان سەرەکییە: (هەرگیز بە مەبەستی بازرگانی دەست بە شتێک

مەبێ، کە دانیشتووان پێویستیان پێی نییە. ئەو کەلوپەلانە بهێنن، کە خەڵک بۆی پەرۆشن و بەکاریان دەهێنن! ل25) هەموو ئەم دەربڕینانەی کوێرەقژدرێژ هەمان بۆ ڕەتکردنەوەی ڕابردووی خۆی و دامەزراندنی ئێستا و داهاتوو. ئەم یاخیبوونە لە ڕاسپاردەی باوکی، یاخیبوونێکی فەلسەفییە و نایەوێت ڕێگەی باوکی بگرێت، چونکە ڕێگەیەکی دیار و زانراوە و ئامانجی کوێرەقژدرێژیش مانەوە نییە لەناو زانراوەکاندا، بەڵکوو هەنگاونانە بەرەو نەزانراوەکان. تەنانەت ئامادە نییە گوێیشی لێ بگرێت. ئەمە بە ڕوونی لەم دایەلۆگی نێوان خۆی و باوکیدا دەردەکەوێت:

(_ ڕاستە هەرگیز ڕێک نەکەوتووە ئێمە ئاوا پێکەوە دابنیشین و قسە بکەین، بەڵام ئەمڕۆ زۆر پێویستە گوێم لێ بگریت، کە شەش شتت پێ بڵێم، یان چاکترە بەم شەش ئامۆژگاریت بکەم، تاکوو لە دوای مردنم سوودیان لێ ببینیت.

ئەگەرچی کوێرەقژدرێژ هەندەی دی هەست دەکات باوکی بە دەست گرفتێکی گەورەوە دەتلێتەوە، بگرە لەوە دەچێت وادەی مەرگی نزیک بووبێتەوە، بەڵام پێی دەڵێت:

_ گوێت لێ ناگرم.

باوکی وەک باوەڕی نەکردبێت کوڕەکەی ئاوا وەڵامی دەداتەوە، بۆیە بە سەرسووڕمانەوە لێی دەپرسێت:

_ چی؟ گوتت گوێ ناگریت؟

_ وام گوت… دیارە گوێت لێ بووە!

_ بۆ بە خۆشیی خۆتە، گوێ دەگرێت، یان نایگریت، ملهووڕ؟ دوایی تۆ دەزانیت چیت پێ دەڵێم؟

_ نامەوێت بیزانم.

_ کاتی ئەوەم نییە… واز لەم دەبەنگییەت بێنە و جوان گوێم بۆ شل بکە!

_ هیچ شتێکم پێ مەڵێ!

_ تۆ لەم جارە زیاتر من نابینیتەوە، بۆیە هەر دەبێت گوێم لێ بگریت.

ئەودەم کوێرەقژدرێژ دەڵێت:

_ کەواتە گوێت لێ دەگرم، بۆ ئەوەی بزانم ئەو شەش شتە چین، تاکو ڕێک پێچەوانەی ئەوانە بکەم. ل 16-17)

دەکرێت گونجاو بێت بگوترێت ڕەتکردنەوەی ئەو ڕابردووە، جیا لەوەی بە هیی خۆی نازانێت، بەڵکوو دەیەوێت تێکیشی بشکێنێت. ئەو کەیارەی، کە هەمیشە ئەو کەلوپەلە نامەیانەی بازرگانان بۆی دەهێنن، بە زۆر و بە نیوەی نرخ لێی دەکرێت، کوڕەکەچەڵەکە، کە لە سەرەتای ڕۆمانەکەدا بە کورتی باسی دەکرێت و لە ناوەڕاستدا

دەردەکەوێتەوە. ئاشکرایە کوڕەکەچەڵ پاڵەوانەکی ناو چیرۆکە فۆلکلۆری و ئەفسانەییەکانە، کوڕەقژدرێژ وەکوو سیمبۆڵی بیرکردنەوەیەکی ئەفسانەیی دەیبینێت و دەیەوێ ڕووبەڕووی ببێتەوە. (دوایی ئەو دەستی هەڵدەبڕێت و پاروکەکەی لا دەبات. سەری لە ژێر ڕووناکاییدا دەبرسکێتەوە. لێی دەپرسێت:

_ ئێستا زانیت من کێم، کوڕەقژدرێژ؟

ئەگەرچی دەیناسێتەوە، ڕاستتر بۆی ڕوون دەبێتەوە کێیە، بەڵام بە شێوەیەک سەری سووڕ ماوە، ناتوانێت بە (بەڵێ) وەڵام بداتەوە، بۆیە کابرا هەر خۆی لێی دەپرسێت:

_ کوڕەکەچەڵ ناناسیتەوە؟

ئینجا پێی دەڵێت:

_ تۆ بەختەوەریت، کە دوای چەند ساڵێک زانیوتە ئەو پیاوە سەیرە کێیە هەر جارێ دێتەوە شتومەکەکانت بۆ دەی خۆت بفرۆشیت، پەیدا دەبێت و لێت تێک دەدات، بەڵام ئێستایش من نازانم کوێی گام، یان هیی مرۆڤ. ل83-84)

کوڕەقژدرێژ بە تەواوی مانا کارەکتەرێکی نامۆیە لە نێو دامودەستگە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگە. سەرەتای ئەم نامۆبوونەی لای خێزان بە دروست دەبێت، کە تاقانەی دایک و باوکێکی بێباکە. (پێویستە ئەوەیش بزانین چ دایکی و چ باوکی کاتیان زۆر کەمە. ئەمیان (دایکی) بەیانییان لە ئامادەییەکی کچان و ئێوارانیش لە ناوەندییەکی کوڕاندا وانەی ئینگلیزی دەڵێتەوە، لە کاتێکدا ئەویان (باوکی) وازی لە کاری میری هێناوە، کە بەڕێوەبەری فەرمانگەیەکی گەورە بووە؛ ئێستا بە کاری بازرگانییەوە خەریکە. زووزوو بۆ دەرەوەی وڵات سەفەر دەکات. هەندێی لێرەیشە خەریکی ساغکردنەوەی شتومەکەکان و پەیوەندیکردنە بەم بازرگان، بەو دەڵاڵ و بەو دووکاندارەوە. ل12) ئەم جگە لەوەی، کە زۆربەی کات خۆی لە ماڵێکی چۆڵ و بێدەنگدا دەبینێتەوە، کە جگە لە چکەچکی کاتژمێر هیچی دیکە نابیستێت. دواتر لە دەرەوە نەک هەر هیچ هاوڕێیەکی نییە، بەڵکوو لە کۆڵان و گەڕەک تانەی لێ دەدرێت، لە قوتابخانەیش وەکوو دامودەستگەیەکی کۆمەڵایەتیی گرنگ، گاڵتەی پێ دەکەن و لەبەر قژی درێژی لە قوتابخانە دەردەکرێت. دواتر لە دەرەوە و لە شەقامەکاندا چەندین جار و هەر جارەی بە چەندین ڕۆژ و مانگ پۆلیسی پاراستنی ڕەوشت و ئەمن دەکەونە وێزەی و دەستگیری دەکەن.

کوڕەقزدرێژ خاوەنی زمانێکی تایبەت بە خۆیەتی، بە جۆرێک، ناوی نامەی وا بۆ ئامێرەکان هەڵدەبژێرێت، کە تەنانەت بازرگانیش لێی تێناگەن، لەو ڕێگەیەوە تووشی چەندین گرفتی دەکەن، داوای هێنانی دوو میلیۆن بەفرمە دەکات و (بازرگان بە سەرسوڕمانەوە دەپرسێت:

_ ژنە؟ ئەوە تۆ باسی چی دەکەیت؟ کوا بازرگانیی مرۆڤ ماوە، [illegible]؟ ئەی قەدەغە نەکراوە؟ ل26) دواتر بازرگانەکە دەڵێت تەمەنم لە پەنجا هەڵدەکشێت و تەنیا چەند جارێک لێرە دیومە بەفر ببارێت. داوای هێنانی کەلوپەلی وەکوو بەفرمە، پاپزیڤزیڤا، کەژاوەی فیل و تەڵەی پڵنگ (tiger trap) دەکات. زۆر جار بەهۆی ئەو نامۆبوونەی زمانەوە ڕووبەڕووی جوێن و سووکایەتیش دەبێتەوە:

_ کام داون (calm down)، کام داون، مامە!

_ دایکی خۆت بە کەم داونە. باوەڕ ناکەم تۆ باوکی خۆت بناسیت، چونکە لام ڕوونە زۆڵیت، ئەی بەرەڵا. ل63)

(قزدرێژ دەنگی بەرز دەکاتەوە و پێی دەڵێت:

_ کورە، تۆ بڕۆکەریت. من هەر…

بازرگان ناهێڵێت قسەکەی تەواو بکات:

_ بە کێ دەڵێیت بڕۆ کەر، سەگبابی خوێڕی؟ لەگەڵ منتە بڕۆ هەی کەر؟

_ بەڵێ، بە تۆ دەڵێم بڕۆکەر. ئاخر بڕۆکەر (Broker) واتە کەسێک کاروباری بازرگانی لەنێوان کڕیار و فرۆشیاردا ڕێک بخات. بەڵێ، تۆ بڕۆکەریت. من هەر ئەوەم لێت دەوێت، یارمەتیم بدەیت. ل65-66)

کارەکتەری کوڕەقزدرێژ هەر لە یەکەم ساتی لەدایکبوونییەوە بە هۆی درێژیی قژییەوە نامۆ دەردەکەوێت. (کاتێ لە دایک بووە، قژی خاوی گەیشتووەتە سەر شانی، بە ڕادەیەک دەکتەر و سیستەرەکان سەریان لێی سووڕ ماوە. تاکوو ئەو کاتە نەک کوڕ، بەڵکوو کچیشیان نەدیوە بە قژی وا درێژەوە هاتبێتەوە دنیاوە. هیچ کاتێکیش ئەو قژە درێژە بۆ کوڕەقزدرێژ مایەی ئاسوودەیی نەبوو، بەڵکوو هەمیشە نەهامەتیی بۆ هێناوە. هەر لە سەرەتاوە گاڵتەیان پێ کردووە، کە لە کچ دەچێت. ل11) ئەم نامۆبوونەی ڕووخساری کاریگەریی لەسەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی داناوە و لە کۆڵان، گەڕەک، قوتابخانە و دەرەوەیش ڕووخساری، یاخود دروستتر بڵێم قژی درێژی کردوویەتییە کەسێک، کە هەم نامۆ، هەم مایەی گاڵتەجاڕی بێت. یەکێک لە هۆکارەکانی دەرکردنی لە قوتابخانە، قژە درێژە نائاساییەکەیەتی، پاشان لە گەڕەک گاڵتەیان پێ کردووە و لە بازاڕیش پۆلیسی پاراستنی

ڕەوشت چەندین جار بە مەقەستی کول قژیان هەڵپاچیوە.
بەگشتی شوێنەکان نامۆ و نائاسیین، ژێرزەمین وەکوو شوێنێکی نامۆ. ئەو نووسینگە و ئۆفیسەی، کە کوڕەقژدرێژ کەلوپەلەکانی خۆی تێدا هەڵدەگرتن، کەتووەتە گەڕەکێکی هەژارنشین. بۆ هەموو پێوەرێک بوونی ئۆفیسێک لە گەڕەکێکی هەژارنشین زیاتر لە هەر شوێنێکی تر دەکەوێتە بەر هێرش، دزی و تاڵانکردن. (بۆی دەرکەوتووە کارگە و شتی دیکەی لەم بابەتە لە گەڕەکە هەژارنشینەکاندا زیاتر دەکەونە بەر شاڵاوی تاڵانی و تێکشکاندن، بەوەی ئەوان وا ڕاهاتوون لە شتی گەورە تووڕە دەبن و داخی دڵیانی پێ دەڕێژن، بەڵام هەر ئێرەی لا چاکترە، بۆ ئەوەی نەناسرێت و بە نهێنی ئیشی خۆی بکات. ل69-70). هەروەها شوێنی ساڵۆنەکەیش لە ناوجەرگەی بازاڕدایە و ژنی ساڵۆن لەوێ دەژی، کە دواتر دەزانرێت خۆی هەم لە کەسوکاری و هەم لە دەستەڵاتی سیاسی شاردووەتەوە.

ڕۆمانووس ویستوویەتی ئەمەی خوێنەر هەندەی بەر بیرکردنەوە و ڕوانینەکانی کوڕەقژدرێژ و ئەوانی تر بکەوین، هەندە بە لای خەسڵەتە جەستەییەکانیاندا نەچووە. (تەنیا پرچی درێژی نەبێت.) ئەمە بووەتە شێوازێکی تایبەت لە ناسینەوەی (کاروان) لەناو ئەدەبی گێڕانەوەدا. ئەوەی دەردەخرێت، بەشێکی وێنەکەیە، نەوەک هەمووی، بەو مانایەی تەواوکردنی وێنەکە بۆ خوێنەر جێ دەهێڵێت، تا خۆی بە شێوازی خۆی خەریکی ببێت، کە ئەوە تەواو لەگەڵ دنیای ناوەوەدا ڕێک دەکەوێت، بەوەی لە ئاماژە پێک هاتووە، نەوەک لە شت. بۆ کاتی دەروونی ئاڕاستەی جۆراوجۆری گرتووە، نەوەک بۆ کاتی دەرەکی و یەک ئاڕاستەی ڕێکی هەبێت. تەنانەت لە لای (کاروان) کارەکتەر بە هۆی زۆریی ژمارەی دەرکەوتنییەوە نابێتە کارەکتەری سەرەکی، بگرە هەر لای ئەم نووسەرە شتێک نییە ناوی لێ بنرێت کارەکتەری سەرەکی و هیی لاوەکی. ئەوەتا لە گفتوگۆیەکدا، کە (محەمەد کەریم) لە بەشی (ئەدەب و هونەر)ی (کوردستانی نوێ)دا لەگەڵیدا کردووە، لەبارەی کارەکتەرەوە دەڵێت: (هێزی کارەکتەر لە ژمارەی دەرکەوتنەکانیدا نییە، بەڵکوو هێزە سەرەکییەکەی لەوەدایە چ کاریگەرییەک لە ئاڕاستەی گێڕانەوەدا دەکات و تا چ ڕادەیەک گوتە و هەڵسوکەوتەکانی دەبنە جێگەی پرسیار. بە مانایەکی دی بوونی ئەو کارەکتەرە لەو تێکستەدا چ جیاوازییەک دەهێنێتە کایەوە.)
لە پرۆسەسی گێڕانەوەی ڕۆمانەکەدا چەندین کارەکتەری دیکە دێنە ناوەوە، ئەگەرچی دەرکەوتنەکانیان بەراورد بە کارەکتەری

کو□□قزدرێژ کەمترن، بەڵام بەها و هێزی دەرکەوتنیان لە خۆیان و لە ناوەوە وەردەگرن، نەوەک لە دەرەوە، هەر یەکێک لەو کارەکتەرانە نوێنەری خۆیانن، زمانی تایبەت بە خۆیان هەیە و لە هیی کارەکتەرێکی تر ناچن. بە دەربڕینێکی تر، دەرکەوتنی ئەوان بۆ مەبەستی تەواوکردنی چیرۆکەکانی کو□□قزدرێژ نین، بەڵکوو خاوەنی چیرۆکی تایبەت بە خۆیانن، وەکوو کوڕەکەچەڵ، ژنی ژێرزەمین، ژنی ساڵۆن، کچی چیرۆک و کچی گیتارژەن.

ڕۆمانی (مۆزەخانەی کو□□قزدرێژ) بە تەکنیکی شەپۆلی هۆش نووسراوە، واتە ڕۆمانەکە خۆی لە دەستی سێیانەی مۆپاسانی (سەرەتا، گرێ، کۆتایی) و گێڕانەوەی کرۆنۆلۆجی ڕزگار کردووە، کات لەتوکوت کراوە و زیاتر لە ڕێگەی کاتی ناوەوە درێژە بە پرۆسێسی گێڕانەوەی ڕۆمانەکە دەدرێت. (کاروان)، نەک هەر لەم بەرهه□مەیدا، بەڵکوو لە سەرتاپێیاندا ئەم تەکنیکە بە کار دەهێنێت. واتە کاتی ناوەوە، نەوەک کاتی دەرەوە بایخ پێ دەدات، کە ئەمە وای کردووە بە ئاماژەی کەم دیمەنی زۆر بهێنێتە بەر چاوی خوێنەر. وەک سەرەتایش گوتم بەرهه□می (کاروان) بریتییە لە ئاماژە، چونکە شتەکانی دەرەوە لە ناوەوە بۆ ئاماژە دەگۆڕێت. ئەوە تەنیا گۆڕینی یاساکانی کاتی دەرەکی نییە، بەڵکوو گۆڕینی ئاستەکانی زمانیشە لە ڕاستوخۆیییەوە بۆ ناڕاستوخۆیی. خوێنەر لێرەدا بوونەوەرێکی دەستەپاچە نییە، کە تەنیا گوێ بگرێت، بەڵکوو ئەرکی هەیە. ئەوە خوێنەرە هەر لە ڕێی ئاماژەوە ئەو دیمەنانە بە شێوازی خۆی پێک دەبەستێتەوە و مانایان لێ پێک دەهێنێت.

ئەگەرچی ڕۆمانەکە لە ڕووخساردا و د□ردەکەوێت یەک پارچەیە و یەک نارەتەری هەیە، بەڵام لە ناوەوەدا لە چەند بەش پێک هاتووە و زیاتر لە نارەتەرێکیش هەن، کە چیرۆکی ئەوانەی تر دەگێڕنەوە. ئەوەی چیرۆکی ژنی ساڵۆن دەگێڕێتەوە، هەمان نارەتەر نییە، کە چیرۆکی ژنی ژێرزەمین دەگێڕێتەوە. هەروەها نووسەر ئازادیی تەواوی بە کارەکتەرەکان داوە، تا لە ڕێگەی دایەڵۆگەوە خۆیان دەربخەن، بۆیە دایەڵۆگ لەم ڕۆمانەدا ڕۆڵێکی کاریگەر دەبینێت و ناهێڵێت نارەتەری ه□م□ووشتزان دەستەڵاتی خۆی بەسەر کارەکتەرەکاندا بسەپێنێت. بە مانایەکی تر، نارەتەر و خوێنەر هاوکاتی یەکتر زانیاری لە دەمی کارەکتەرەکانەوە بە دەست دەهێنن، کە ئەوە مانای ئەوەیە نووسەر پێشتر بڕیاری نەداوە تێکستەکە چ ئاڕاستەیەک بگرێت، بەڵکوو بەرەو نەزانراوی بردووە، تا خۆی خۆی بنووسێتەوە. ئەمە

یەکێکە لە خەسڵەتەکانی ڕۆمانی نوێ، یان ڕۆمانی پۆستمۆدێرن، کە تێکست دەدوێت، نەوەک نووسەر. ڕۆمان خۆی دەنووسێتەوە، نەوەک نووسەر بینووسێتەوە.

کوڕەقژدرێژ، نەک هەر لە مێژووی فەرمی یاخی دەبێت، بەڵکوو یاخیبوونەکەی دەگاتە ئەوەی ئەو کەلوپەلە سەیرانەی خۆیشی، کە ڕۆژگارێک لە ڕێی بازرگانەکانەوە هێناونی، تا ساغیان بکاتەوە، بشکێنێت. ئەو کەلوپەلانەی ڕۆژگارێک لەسەریان گیراوە، بگرە بە هۆیانەوە بووەتە گاڵتەجاڕ، وا وەک ئەنتیک لە مۆزەخانەی نیشتمانی دانراون، گوایە ئەوانە ڕۆژگارێک لەم وڵاتەدا دروست کراون و بە کار هاتوون. کوڕەقژدرێژ کاتێک لەگەڵ ژنی ژێرزەمین و کچی چیرۆکدا سەردانی مۆزەخانە دەکات، هەموویان دەبینێت و دەیانناسێتەوە، بۆیە دەچێتە لای جامخانەی پاپزیقزیقاکان و بە لەقە دەیانشکێنێت. لەمەوە تێکڕای خەڵک پەلاماری دەدەن و دەیانەوێت بیکوژن. ئینجا پۆلیس دەگات و دواتر ئەمن لە پۆلیسی وەردەگرن، تەنانەت ژنی ژێرزەمین، کە ئێستا هاوسەری کوڕەقژدرێژە، وای زانیوە ئەو کەلوپەلانە هەر بە ڕاستی ڕۆژگارێک لێرە دروست کراون و بە کار هاتوون، بۆیە کاتێ کوڕەقژدرێژ پێی دەڵێت با بڕۆنەوە ماڵەوە، تا چیرۆکی ئەوانەی بۆ بگێڕێتەوە، ئەو لێی تێناگات، لە کاتێکدا پێشتر زۆر هەوڵی لەگەڵ داوە بەشێک لە ڕابردووی ژیانی بۆ بگێڕێتەوە و ڕازی نەبووە.
ئەم دەربڕینە لە بەردەم دوو خوێندنەوەدا ڕاماندەگرێت؛ یەکەم، کوڕەقژدرێژ نەک هەر بیرۆکەی پیرۆزکردن ڕەت دەکاتەوە، بەڵکوو دژی پیرۆزکردنی ڕابردووی خۆیەتی لەلایەن ئەوانی تریشەوە. دووەم، یاخیبوونی بەردەوامی لە یاساکان، کە نابێت ئەو کەلوپەلانە دەربهێنرێن و ببرێنە دەرەوە، ئەم بە ئامانجی وەستان لە دژی ئەو یاسایە، دەریان دەهێنێت و دەیانشکێنێت.
وەکوو پێشتر گوترا، ژنی ژێرزەمین و کوڕەقژدرێژ وا ڕێک کەوتن، کە کوڕەقژدرێژ لەبارەی ڕابردووەوە هیچ شتێک بە ژنی ژێرزەمین نەڵێت، کەچی لە کۆتاییی ڕۆمانەکەدا پێی دەڵێت با بچینەوە بۆ ماڵ، (هەموو شتێک لەبارەی ڕابردووی خۆمەوە بۆ تۆ و کچی چیرۆک دەگێڕمەوە. ل157) بەڵام بە هۆی شکاندنی پاپزیقزیقاکانەوە بۆ هەمیشە لە زیندان توند دەکرێت. ئەمە مانای تەواوبوونی ڕۆمانەکە و بیرۆکەی یاخیبوونەکەی نییە، ڕەنگە لە زیندانیشدا دەستبەرداری ئەو جیاوازی و یاخیبوونە نەبێت.
لە مۆزەخانەدا هەموو میکانیزمەکانی دەستەڵات بە ڕوونی دەردەکەون،

کە لە ئەمن، پۆلیس، مێژوونووس، ئەکتەر، جەماوەر و هیی تردا بەرجەستەن. ئەمن وەک ڕەهەندی سیاسی. پۆلیس وەک ڕەهەندی یاسای کۆمەڵایەتییانەی دەستەڵات. مێژوونووس وەک ڕەهەندی گوتار (دیسکۆرس)ی دەستەڵات، کە لە گێڕانەوەی مێژوویەکی دەستەڵاتدارانەدا خۆی دەنوێنێت. ئەکتەر وەک نمایشی ئەو گوتارە مێژووییەی دەستەڵات. جەماوەری فریودراو وەک ڕەهەندی ڕەوایەتی، کە بەرگری لە گوتاری دەستەڵات دەکات و بە پیرۆزی دەزانێت.

دەکرێت ڕۆمانی (مەزەخانەی کوڕەقژدرێژ) بە ڕۆمانی ئیکزۆتیک، یان فانتازی دابنێین، کە شێوەیەکە لە شێوەکانی ڕۆمانی پۆستمۆدێرن. واتە ئەتمۆسفێرێکی سەمەرە هەیە و هەرچی ڕەگەزی وەک کارەکتەر، ڕووداو، کات، شوێن، شتومەک و هیی تری تێدان، نائاسایی و سەیرن، بۆیە خودی زمانیش هەر سەیرە و شتی باو دەرنابڕێت.

ڕەگەزی پارۆدی لەم ڕۆمانەدا کاری پێ کراوە، کە بریتییە لە گاڵتەکردن بە دەستەڵات و نوێنەرانی دەستەڵات. بۆ نموونە ئەمن، پۆلیس، بازرگان و هیی تر دەبنە مایەی پێکەنین و ڕیسوا دەکرێن. لە هەندێک شوێندا خوێنەر لە قاقای پێکەنین دەدات، لە کاتێکدا خودی ڕووداوەکە تراجیدییە. (لەو کاتەدا سێ چوار پۆلیس بەرەو ڕووی دێن. هەر یەکەی جگە لە تفەنگ، کەژاوەیەکی فیلیشی خستووەتە سەر پشتی. دیمەنیان بە هەموو مانایەک سەیرە، بەڵام جگە لەم، کەسی دیکە پێکەنینی پێیان نایەت. دەگەنە سەری و بە شەق و بۆکس تێی دەکەون. ل90) ڕۆمانی (کاروان) لە دیمەن پێک هاتووە، نەوەک لە وشە، بۆیە دەبێت بەردەوام دیمەنەکان بهێنرێنە بەر چاو. با بیهێنینە بەر چاو سێ چوار پۆلیس لەسەر شەقامێکدا تفەنگیان پێیە و کەژاوەی فیلیان خستووەتە سەر پشت. ئایا ئەو دیمەنە بە هەموو مانایەک سەیر و پێکەنیناوی نییە؟ کاتێ ئەو پۆلیسەی لە بازاڕ لەسەر تەنەکە قژی هەڵدەپاچێت، لێی دەپرسێت ئەو کاسکێتانەی بۆ چین، (کوڕەقژدرێژ نازانێت چ وەڵامێکی بداتەوە، چونکە هەر ناتوانێت وەڵامی خۆیشی بداتەوە. دوای ئەوەی قژی هەڵپاچراوە و دیمەنەکەی گەورە و بچووکی بازاڕ دەنێتە پێکەنین، چی لە کاسکێت بکات؟ پیاوێک لەسەر تەنەکە و لە ناوجەرگەی بازاڕدا سەری هەڵپاچراوە و سەد کاسکێتی ژنانەیشی پێیە! کاسکێتی ژنانە؟ بەڵێ، کاسکێتی ژنانە. هاهاهاها. واتە ئەگەر تۆ نەشیبینیت، بەڵکوو تەنیا لە دەمی کەسێکەوە بیبیستیت، قاقا لێ دەدەیت. ئەدی کاتێ پێت بڵێن نیازی وایە سەد کاسکێتەکە بۆ لای ژنێک ببات، کە لە ساڵۆنی خانماندا کار دەکات؟ ناترسیت بەرگەی شاڵاوی پێکەنین نەگریت و دڵت بوەستێت؟ ل118)

ئەو دوو ڕەگەزە، (ئیکزۆتیک) و (پارۆدی) لە ڕۆمانی پۆستمۆدێرندا بایەخیان هەیە و (کاروان) لەم ڕۆمانە و ئەوانەی تریدا بۆ

هۆشیارییەوە بۆ کاری هێناون. تێکەڵکردنی جیهانی مێتۆلۆجیا و واقیع لەم ڕۆمانەدا تەکنیکێکی ترە و زیاتر خەسڵەتی ڕۆمانی پۆستمۆدێرن بە گێڕانەوەکە دەدات، کە بە مێتاگێڕانەوە (Metafiction) ناسراوە. کوڕەکەچەڵ وەک ئاماژە بۆ مێتۆلۆجیا و کوڕەقژدرێژ وەک ئاماژە بۆ واقیع تێکستەکە دەکەنە فرەڕەنگ. واتە وەک ڕۆمانی باو تەنیا یەک ڕەنگی نییە، بەڵکوو فرەڕەنگ، فرەدەنگ و فرەئاڕاستەیە. بوونی کارەکتەری بێماڵ و ئاوارە دیسان بۆ یەکێک لە سیماکانی ڕۆمانی پۆستمۆدێرن دادەنرێت، کە لەم ڕۆمانەدا ژمارەیان زۆرە. کوڕەقژدرێژ خۆی دوای لەدەستدانی سامانەکەی، لەو دنیایەی ئەواندا خۆی دەبینێتەوە. (بڕیاری داوە ئەمشەو لە بەردەرگەی هیچ دووکانێکدا نەخەوێت، بەڵکوو بچێتە ناو ئەو باڵەخانەیەی ئەمڕۆ کرێکارەکان شیشەکەیان دەبەست و بە شەڕ دەهاتن. شوێنێکی ئاوا هەمیشە بۆ بیرکردنەوە چاکترە. ئەگەرچی پاسەوانێکی تووڕەی هەیە و گەلێجار دیویەتی جوێنی بەوانە داوە، کە ویستوویانە شەوان بۆ خەو و حەسانەوە ڕووی تێ بکەن، بەڵام ئەم دەزانێت چۆن شوێنی خۆی دەکاتەوە. ل 138)

دەکرێت بڵێم لە سەرجەم کارەکانی (کاروان)دا نەتەوە، زمان، کەلتووری جۆراوجۆر هەن، کە ڕۆمانی پۆستمۆدێرن بایەخی تایبەت بەوانە دەدات. لەم ڕۆمانەیشدا جگە لە کورد، نەتەوە و زمانی دیکەی وەک هیی عەرەب، ژاپۆن، چین، ئینگلیز دەردەکەون، تەنانەت دواجار ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە، کە ژنی ژێرزەمین عەرەبە. (دەکتۆری زانکۆیە و لە کۆلیژی هونەردا لێکچەی ئێستاتیکای گوتووەتەوە. مێردەکەی گیراوە و ئەم ڕزگاری بووە. کچێکی هەیە، ئێستا تەمەنی چوار ساڵە و لای پووری داناوە. مێردەکەی بەرگەی ئەشکەنجەی نەگرتووە و دوای سێ مانگ گیانی دەرچووە. ژنی ژێرزەمین شارەکەی جێ هێشتووە و لێرە، ڕێک لەم ژێرزەمینەدا گیرساوەتەوە. بەوەدا زمانی کوردیی زانیوە، بە ئاسانی شوێنی خۆی کردووەتەوە. ل149)

دوای هەموو ئەوانە دەگەینە ئەوەی بڵێین (مۆزەخانەی کوڕەقژدرێژ) نموونەیەکی دیاری ئەدەبی پۆستمۆدێرنە، کە گێڕانەوەکە بە ئاڕاستەی جیاوازجیاوازدا دەجووڵێت و لە هەر جووڵەیەکدا کۆمەڵێک خەسڵەتی نوێ لە خۆی دەگرێت. ئەو داینەمۆکییە وای کردووە کارەکتەرەکان لە دۆخێکدا نەمێننەوە، بەڵکوو هەر یەکەیان بەردەوام بچێتە دۆخی ترەوە. کوڕەقژدرێژ لە ڕووی بایۆلۆجیا و سایکۆلۆجیادا هەمیشە لە گۆڕاندایە و ئەو گۆڕانەیش لە بەرچاوی خوێنەردا ڕوو دەدات. هەم ڕووی ناوەوە و هەم ڕووی دەرەوەی دەگۆڕێن. لەو جووڵەیەدا نەک هەر سەردەمی جۆراوجۆری مێژوویی، بەڵکوو شوێنی ڕەنگاوڕەنگی جیۆگرافیاییش دەردەکەون، کە (باختین) ناو لەوە دەنێت کرۆنۆتۆپ،

بەو مانایەی ڕەگەزەکانی کات و شوێن لەو ئەتمۆسفەرەدا پێکەوە دەبەسترێنەوە. جەستە هەر لەم ڕۆمانەدا بایەخی گەورەی هەیە. هێرشەکان لە هەموو لایەکەوە بە سەر جەستەن و ئەوەی بە پلەی یەکەم کوڕەقژدرێژ بەرگری لێ دەکات، جەستەیەتی، کە بە تایبەتی بە هۆی قژە درێژەکەیەوە دەکەوێتە بەر شاڵاو. ئەو شاڵاوە لە ئاستی سیاسی، کۆمەڵایەتی، کەلتووری، زمان و سیمبۆلیدا دەردەکەوێت. ئەوەیش دیسان سیمای پۆستمۆدێرنیتی بە تێکستەکە دەبەخشێت، کە جەستە لە سەردەمی پۆستمۆدێرندا بووەتە جێگەی بایەخ، کە ڕۆمانی فرەدەنگیش مامەڵەی تایبەتی لەگەڵدا دەکات، ئەگەر نەگوترێت ڕۆمانی پۆستمۆدێرن ڕۆمانی جەستەیە. تەکنیکەکانی گێڕانەوە لەوەدا یارمەتیدەرن، کە هەموو ئەو ڕەگەزانە لە ئەتمۆسفێری ڕۆماندا کۆ بکەنەوە.
سروشتی ڕۆمانەکە وایە، کە بە ڕووی هەموو ئەگەرەکاندا کراوەیە و لە ئاستەکانی تێکست و خوێندنەوەی (ئۆمبێرتۆ ئیکۆ)دا بریتییە لە تێکستێکی کراوە، کە هەڵگری چەندین خوێندنەوەی کراوەیە.

- ڕۆمانی (مەزەخانەی کوڕەقژدرێژ) لە مانگی حەوتی ئەمساڵدا لە کتێبخانەی (ئاشتی) چاپ و بڵاو کرایەوە.
- ئەم گوتارە لە ژمارە (١٢٠٠) و (١٢٠١)ی پاشکۆی (ئەدەب و هونەر)ی (کوردستانی نوێ)دا بە دوو بەش بڵاو بووەتەوە.